

«I do not like this.»

«The chambermaid never comes when I ring.»

«I was here in 1940.»

«Eleven hostages were shot here.» (Bythell, 2017, p. 187).

Список використаних джерел:

Мацько, Л.І., Мацько, О.М. (2006). *Риторика*. Київ: Вища школа.

Пацаранюк, Ю.М. (2006). *Способи реалізації іронії у структурі речення*. (Автореф. дис. канд. філол. наук). Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці.

Bythell, S. (2017). *The Diary of a Bookseller*. London: PROFILE BOOKS LTD.

УДК 811.13'36'373

Кучма Т.В., канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

**АМБІВАЛЕНТНІСТЬ ПОНЯТТЯ *GUTE HEHE* (ДОБРА
ЧАКЛУНКА) У ПОВІСТІ О. ПРОЙСЛЕРА «МАЛА БАБА ЯГА»
ЯК ПРИЧИНА КОМУНІКАТИВНОГО БАР'ЄРА**

Важливим аспектом у теорії комунікацій є дослідження проблем породження/сприйняття повідомлення. Будь-яке повідомлення у змістовому сенсі для його відправника та/або одержувача складається зі слів. Слово як одиниця мови здатне впливає на почуття й емоції людини як за своїм звучанням, так і за своїм значенням.

Ініціюючи комунікацію, учасники послуговуються різними символами-знаками – вербальними та невербальними. Вербальна комунікація використовує людську мову – систему звукових і графічних знаків у їх словесному вираженні. Вербалізація є найбільш універсальним способом комунікації, оскільки при передачі інформації за допомогою слова менш за все втрачається зміст повідомлення. Водночас у процесі взаємодії досить часто виникають ситуації непорозуміння внаслідок незбігання значень слів у сприйнятті основних учасників комунікації. Такого роду комунікаційні перешкоди називають семантичними бар'єрами. Семантичні (сміслові) варіації часто стають причиною неправильного розуміння, позаяк у багатьох випадках точне значення, приписуване символу відправником, є не завжди очевидним.

Оскільки слово як символ не має неповторного невід'ємного значення, його сенс інтерпретується, виходячи з досвіду особи, і варіює залежно від контексту, ситуації, в якій використано символ.

Поява семантичних бар'єрів у спілкуванні стає можливою з кількох причин. По-перше, більшість слів мають зазвичай не одне, а кілька значень, внаслідок чого співрозмовники нерідко наповнюють однакові слова різним змістом. По-друге, «смилові» поля у різних людей неоднакові; так само відмінними можуть бути мовні ресурси і мовні засоби учасників комунікації. По-третє, у спілкуванні люди часто використовують специфічні слова, обумовлені їх соціальними, культурними, психологічними, національними, релігійними, професійними, регіональними, віковими та іншими особливостями.

У межах сучасної комбінаторної семантики, як зазначають науковці (Філоненко, 2013, с. 187) актуальним є дослідження можливості існування у словах декількох значень, їх окремої чи одночасної реалізації у художньому тексті, здатності слів до плавного переходу одного значення в інше залежно від більшої чи меншої міри невизначеності у контексті. З огляду на спорідненість явищ невизначеності та амбівалентності, під якими у найбільш загальному сенсі розуміють здатність слова позначати одночасно два або три протилежні значення, розглянемо, як різне тлумачення поняття *gute Hexe* 'добра чаклунка' персонажами повісті-казки О. Пройслера «Мала Баба Яга» стало причиною непорозуміння й основного конфлікту твору.

Із становленням текстоцентричного підходу до аналізу мовних явищ, амбівалентність стали розглядати не тільки у межах речення, але й на тлі всього художнього тексту, і визначати як одночасне поєднання у мовних одиницях різного лінгвістичного статусу (словах, словосполученнях) декількох значень.

Причиною порушення закономірностей лексико-семантичної сполучуваності мовних одиниць слугує явище амбівалентності. Лексична амбівалентність передбачає одночасне сполучення у слові декількох значень, чи поступовий або почерговий перехід від одного значення до іншого. У площині комбінаторної семантики сполучення значень визначають як прийом, метою якого є створення ілюзії єдності.

Природа смислового бар'єру, наголошує М. Козирев (2014, с. 203), – у непорозумінні між людьми, яке є наслідком того, що одне повідомлення має для них різний смисл – суб'єктивний зміст, якого набуває слово у конкретному контексті, конкретній ситуації

спілкування. Слово у різних ситуаціях може мати неоднаковий сенс, який є завжди індивідуально-особистісним, він сформований у свідомості того, хто говорить, але необов'язково є зрозумілим тому, хто слухає. Причинами цього є незбігання смислів висловлювань, прохань, наказів, ігнорування поглядів, цінностей, системи особистісних смислів співрозмовників, відмінності у знаннях, життєвому досвіді тощо.

На думку Ф. Бацевича (2004, с. 99), адресат, сприймаючи повідомлення, спирається на своє знання мовного коду, його організації тощо. Ці знання можуть суттєво відрізнитися в різних носіїв мови.

Категорія оцінки є універсальною, оскільки навряд чи існує соціум, в картині світу якого відсутні уявлення про хороше та погане. Категорія оцінки ґрунтується на протилежно векторних поняттях «позитивне / негативне», вираження яких характеризується різною мірою прояву ознаки. Оцінка орієнтована на емоційне ставлення до предмета оцінки мовця.

Героїня повісті-казки О. Пройслера мала Баба Яга мріє потрапити на гору Блоксберг на святкування Вальпургієвої ночі, хоча вона ще замолода для цього.

«Hm ...», überlegte die Oberhexe. «Das kann ich dir heute noch nicht versprechen. Wenn du bis dahin schon eine gute Hexe geworden bist, dann vielleicht. Ich werde am Tag vor der nächsten Walpurgisnacht einen Hexenrat einberufen, dann will ich dich prüfen. Die Prüfung wird aber nicht leicht sein».

«Ich danke dir!», sagte die kleine Hexe, «ich danke dir!»

Sie versprach, bis zum nächsten Jahr eine gute Hexe zu werden (Preußler).

– Гм... – замислилась Найстарша. – Обіцяти не можу. Але як ти станеш на той час доброю чаклункою, тоді ще поміркуємо. Через рік, напередодні Вальпургієвої ночі, на загальній раді ми влаштуємо тобі екзамен. Але буде він нелегкий.

– Дякую! – сказала мала Баба Яга. – Дякую вам! Обіцяю стати через рік доброю чаклункою (Пройслер, 1992, с. 12).

Отже, мала Баба Яга пообіцяла за рік стати доброю чаклункою – доброзичливою, привітною, щирою, що приносить добро, задоволення, радість. Про це їй постійно нагадував ворон Абракасас.

«Weil du der Oberhexe versprochen hast eine gute Hexe zu werden. Und gute Hexen dürfen nichts Böses anrichten, meine ich. Lass dir das mal durch den Kopf gehen!» (Preußler).

– *Бо ти обіцяла Найстаршій чаклуниці стати доброю чарівницею. А добрі чарівниці не чинять лиха! Затям собі це!* (Пройслер, 1992, с. 16).

Через рік мала Баба Яга тримала екзамен на чаклунській раді. Вона вивчила чаклунську книгу майже всю напам'ять і виконала всі завдання, які їй давали чаклунки. Найстарша чаклунка залишилася задоволеною і дозволила малій Бабі Язі танцювати разом з усіма на горі Блоксберг. Але тітка Трам-Бам-Бах потай стежила за племінницею і все записувала у зошит. І вона повільно стала читати про все, що вчинила за цей рік мала Баба Яга, і як вона допомагала бабусям, що збирали хмиз; і як вона покарала злого лісника і жорстокого візника, і як врятувала від ножа бика Корбініана, і про сніговика, і про хлопчаків, які дерли пташині гнізда. Мала Баба Яга думала, що тітка навігадує на неї казна-що. Але та прочитала з свого записника саме тільки гарне. Але Найстарша чаклунка, почувши ці історії, дуже розлютилась:

«Und so etwas hätte ich morgen Nacht um ein Haar auf den Blocksberg gelassen! Pfui Rattendreck, welch eine schlechte Hexe!»

«Wieso denn?», fragte die kleine Hexe betroffen. «Ich habe doch immer nur Gutes gehext!»

«Das ist es ja!», fauchte die Oberhexe. «Nur Hexen, die immer und allezeit Böses hexen, sind gute Hexen! Du aber bist eine schlechte Hexe, weil du in einem fort Gutes gehext hast!» (Preußler).

– *І це її я була мало не пустила на Блоксберг! Тьху! Ну та й погана ж вона чаклунка!*

– *Чому я погана? – вражено спитала мала Баба Яга. – Я весь час робила тільки добре!*

– *Отож-то й воно! – засичала Найстарша. – Тільки та чаклунка добра, яка весь час робить лихе! А ти погана, бо робила тільки добре...* (Пройслер, 1992, с. 64).

Отже, ситуації непорозуміння виникли внаслідок незбігання значень слів у сприйнятті основних учасників комунікації: поняття *gute Hexe* 'добра чаклунка' має протилежне значення з точки зору малої Баби Яги і Найстаршої чаклунки, що стало фактором розвитку сюжету повісті-казки.

Список використаних джерел:

Бацевич, Ф.С. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики*. Київ: Академія.

Козирев, М.П. (2014). Комунікативні бар'єри спілкування та шляхи їх подолання.

Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ, 1, 201-211.

- Пройслер, О. (1992). Мала Баба Яга. (с. 5-68). *Водяничок* / Перекл. з нім. і передм. В.Т. Василюка. Київ: Веселка.
- Філоненко, З. (2013). Реалізація амбівалентності у постмодерністському художньому тексті: лексико-граматичний аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*, 19, 188-193. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/1643>.
- Preußler, O. *Die Kleine Hexe*. URL: <https://www.rulit.me/books/die-kleine-hexe-download-304608.html>

УДК 811.161.2'367'38'42

Чеберяк А.М., канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАРЦЕЛЯЦІЇ У ПОЛІТИЧНОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОМОВ В. ЗЕЛЕНСЬКОГО)

Явище парцеляції зумовлене проникненням усно-розмовних тенденцій у писемну практику і зорієнтоване на навмисний емоційний вплив на читача, завжди експресивний. Синтаксичне явище парцеляції є наслідком інтонаційного та смислового членування єдиної синтаксичної структури на кілька конструкцій-висловлень з метою актуального наголошення виділених компонентів.

Стилістичні функції парцельованих конструкцій нерозривно пов'язані з різноманіттям семантико-синтаксичних відношень, що виникають між парцелятом і базовою частиною. Стилістичний ефект парцеляції залежить не тільки від значень, які вона виражає, але також і від структури парцельованих конструкцій, тобто від того, із скількох компонентів вона складається, які синтаксичні одиниці містить парцелят, як відокремлений парцелят від опорного слова базової частини, що знаходиться з ним в тісному синтаксичному зв'язку. Матеріалом даного дослідження стали промови президента В. Зеленського під час російсько-української війни, опубліковані на офіційному сайті <https://www.president.gov.ua>.

З погляду виразності більш експресивними є багатоконпонентні парцельовані конструкції, тоді як двоконпонентні часто тільки виділяють, підкреслюють якийсь момент висловлення. Порівняйте:

1. Багатоконпонентна парцельована конструкція.